

INTERPRETATĪVĀS FENOMENOLOĢISKĀS ANALĪZES PIELIETOJUMS PALIATĪVĀ APRŪPĒ ESOŠA BĒRNA TĒVU PIEREDZES IZPĒTĒ

Interpretative Phenomenological Analysis to Explore Fathers' Experience with a Child in Palliative Care

Juris Zuitiņš

Rīga Stradiņš University, Latvia

Anita Pipere

Daugavpils University, Latvia

Velga Sudraba

Rīga Stradiņš University, Latvia

Abstract. Phenomenological research is commonly used worldwide in the field of health psychology to describe and explain the unique life experiences of health and disease. In Latvia, the phenomenological research in health psychology has not been performed yet. In this study, the methodological aspects of interpretative phenomenological analysis applied to explore the experience of fathers with a child in palliative care will be exemplified. The paper particularly aims to analyze the steps of interpretative phenomenological analysis applied during the study of one father's experience. A single case will be presented detailing the disclosure of father's experience and reflection on the process of interpretive phenomenological analysis on interview data. Conclusions in terms of the methodological aspects of interpretative phenomenological analysis will be provided.

Keywords: child in palliative care, father's experience, interpretative phenomenological analysis, qualitative research.

Ievads

Introduction

Lai aprakstītu, izskaidrotu un izprastu unikālu ar veselību un slimībām saistītu dzīves pieredzi veselības psiholoģijas jomā, pasaulē arvien biežāk izmanto fenomenoloģiskos pētījumus. Lai veselības psiholoģijas kontekstā pētītu tēvu pieredzi ar smagi slimu bērnu, kas atrodas paliatīvajā aprūpē, kā visatbilstošākā tika izvēlēta kvalitatīvā pētījuma stratēģija, jo tās mērķis ir saprast konkrētu indivīdu pieredzētu notikumu, procesu vai parādību pētniecībai izvēlētajā vidē vai kontekstā (Mārtinsone, Pipere, & Kamerāde, 2016). Kā šai pētījuma problēmai piemērotākais kvalitatīvā pētījuma dizains tika izvēlēta

fenomenoloģija, jo tā apraksta vairāku indivīdu dzīves pieredzes jēgu attiecībā uz kādu jēdzienu vai parādību (Creswell, 2006). Šādus pētījumus parasti veic jomās, kas vēl nav pietiekoši izpētītas (Donalek, 2004). Tēva loma ģimenē, kurā ir neizārstējami slims bērns, un paša vīrieša pārdzīvojumi pasaulē ir nepietiekami un maz pētīti. Pārsvārā visos pētījumos par bērnu paliatīvo aprūpi un ģimenes pārdzīvojumiem tiek pētītas mātes pieredzes un pārdzīvojumi. Tēvi līdzīgi kā dzīvē arī pētījumos paliek ēnas zonā (Wolfe, Hinds, & Sourkes, 2011).

Viena no fenomenoloģiskā pētījuma pieejām, kura ir radusies un tiek plaši pielietota tieši psiholoģijas pētījumos, ir interpretatīvā fenomenoloģiskā analīze (IFA) (Smith, 1996). Šo pieeju arvien vairāk pieņem arī tie, kas strādā ar radniecīgām disciplinām sociālajās, medicīnās un citās zinātnēs (Smith, Larkin, & Flowers, 2009). Šajā pieejā indivīda skatījums uz pasauli tiek pētīts nevis pārbaudot hipotēzes, bet atklājot jēgu, lietojot relatīvi nestrukturētas pētījuma stratēģijas (Howitt, 2010). Kā norāda K. Villiga, kvalitatīvie pētnieki, kas izmanto šo pieeju, cenšas izprast, ko nozīmē dažādu konkrētu apstākļu pieredze (piemēram, ko cilvēkam nozīmē un ko viņš izjūt, slimojot ar hronisku slimību vai esot bez darba) un kā cilvēks rīkojas noteiktos apstākļos (piemēram, kā viņš tiek galā ar ģimenes dzīves problēmām/krīzēm vai kā veido attiecības ar darba kolēģiem) (Willig, 2008).

Latvijā, par tēvu pieredzi ar neizārstējami slimu bērnu paliatīvajā aprūpē, pētījumus atrast neizdevās. Lai pētītu un gūtu izpratni par tēvu pieredzi ar neizārstējami slimu bērnu, kā vispiemērotākā ir izvēlēta kvalitatīva pētījuma stratēģija ar fenomenoloģiju kā pētījuma dizainu un interpretatīvo fenomenoloģisko analīzi kā kvalitatīvo datu analīzes metodi (plašāku pamatojumu skat. Zuitiņš, Pipere, & Sudraba, 2018). Aizsākot IFA pētījumu par šādu pieredzi, nepieciešams noskaidrot šāda veida analīzes metodoloģiskos aspektus. Raksta mērķis ir detalizēti atspoguļot IFA datu vākšanas un analīzes soļus, ilustrācijai izmantojot viena tēva pieredzes ar bērnu paliatīvajā aprūpē izpēti procesu un iegūtos datus.

Metodoloģija *Methodology*

IFA skata indivīdu kā savas pieredzes ekspertu un pēta jēgas, kuras indivīds izmanto, lai izprastu savu pieredzi. Šo pieeju Birkbekas Universitātes profesors Dž. A. Smits ir plaši pielietojis sociālās un veselības psiholoģijas pētījumos un tās detalizētu aprakstu sniedzis 2009.gadā kopā ar kolēģiem izdotajā grāmatā “Interpretatīvā fenomenoloģiskā analīze” (Interpretative Phenomenological Analysis) (Smith, Larkin, & Flowers, 2009). Minētais apraksts tiek ņemts par pamatu šajā rakstā aprakstītā pētījuma procesam un

soļiem. IFA ir duāls mērķis: nodrošināt cilvēku izdzīvotās pieredzes dziļu izpēti un arī izpētīt, kā cilvēki izprot šo pieredzi. Kā induktīva kvalitatīva pieeja IFA pievēršas dzīvās pieredzes jēgas atklāšanai un aprakstīšanai. IFA pētniekam ir labi jāapzinās sava uztvere, pārlicības un pieredze, lai tas nekļūst par šķērslī, bet lai viņš varētu bagātināt savas interpretācijas, kas padziļinātu dalībnieku pieredzes jēgas izprašanu. To var sasniegt izmantojot refleksiju (Peat, Rodrigues, & Smith, 2018)

Turpmāk rakstā IFA datu vākšanas un analīzes soļi tiks attēloti caur viena pētījuma dalībnieka dzīvās pieredzes jēgas atklāšanu un aprakstīšanu.

Pētījuma dalībnieki. Pētījuma dalībnieki tika meklēti, sadarbojoties ar vienu no Latvijas reģionālajām slimnīcām, kurā smagi slimiem bērniem ir iespēja saņemt paliatīvo aprūpi. Šajā rakstā analizētie dati ir ievākti no pirmā pētījuma dalībnieka plašākā pētījumā par tēvu pieredzi ar neizārstējami slimu bērnu. Pirms pētījuma uzsākšanas tika noslēgta vienošanās ar slimnīcas vadību par pētījuma veikšanu un nodibināti kontakti ar bērnu paliatīvās aprūpes multidisciplināro komandu. Pētījuma veikšanai tika saņemta RSU Ētikas komisijas atļauja.

Pētījuma dalībniekiem informācija par iespēju piedalīties pētījumā tika nodota telefoniski, pateicoties bērnu paliatīvās aprūpes personālam, kuram pirms tam tika izskaidroti pētījuma mērķi. Personāls izrādīja ieinteresētību un atzina pētījuma aktualitāti. Telefoniski tika uzrunāti tie potenciālie pētījuma dalībnieki, kuri atbilst pētījuma kritērijiem: tēvi, kuru bērnam ir ar ārstu konsīliju nozīmēta paliatīvā aprūpe vismaz pirms diviem gadiem, kuri ir noslēguši vienošanos ar konkrētās slimnīcas bērnu paliatīvo aprūpi un kuri dzīvo kopā ar bērnu. To tēvu, kuri piekrita piedalīties pētījumā, telefonu numuri, ar viņu atļauju, tika nodoti pētniekam.

Datu vākšana. Datu vākšanas pamatprincips fenomenoloģiskā pētījuma dizainos ir minimāla struktūra un maksimāls dziļums. Ieteicams izveidot ciešu kontaktu un būt empātiskam, īpaši, ja pētāmā problēma pētījuma dalībniekam ir personīgi ļoti nozīmīga. Datu vākšanai IFA priekšroka tiek dota bagātīgam tekstuālam materiālam, kuru var rast atvērtās, dziļās intervijās. IFA pārsvarā izmanto daļēji strukturētas intervijas, kas nozīmē iepriekš plānoto jautājumu elastīgu izmantošanu. Intervijas gaitu nosaka dalībnieka problemātika, nevis intervētāja saplānota kārtība.

Pētījuma dalībnieks tika iesaistīts pētījumā atbilstoši augstāk aprakstītajiem kritērijiem un procedūrai. Pētnieks telefoniski sazinājās ar pētījuma dalībnieku un izskaidroja pētījuma norisi un mērķus. Pētījuma dalībnieks nekavējoties piekrita intervijai un izteica vēlēšanos pēc iespējas ātrāk tikties. Tikšanās tika norunāta nākošajā dienā pēc telefona sarunas. Lai nodrošinātu maksimālu ērtu un netraucētu interviju, par tikšanās vietu intervijai tika izvēlētas psihoterapeita privātprakses telpas. Intervijai tika atvēlēts iepriekš noteiktais laiks 60 minūtes.

Pirms intervijas padziļināti tika izrunāti pētījuma mērķi un procedūra, tika atbildēts uz intervējamā jautājumiem un parakstīta informētās piekrišanas veidlapa. Intervija ar pētījuma dalībnieka piekrišanu tika ierakstīta diktofonā. Pēc intervijas pētījuma dalībnieks apstiprināja, ka visu intervijā teikto viņš piekrīt izmantot pētījumā. Pēc intervijas tika veikts detalizēts pētnieka pirmo iespaidu pieraksts par intervijā novēroto un pārdomām par pētījuma dalībnieka teikto. Tādējādi tika realizēts fenomenoloģiskās metodes būtisks princips, ko parasti apzīmē ar “ielikšanu iekavās jeb epoche principu” (angl. *bracketing or epoche*) (Wertz et al., 2011). To veic, lai nodrošinātu pētnieka iepriekšējo zināšanu un priekšstatu nesajaukšanos ar pētījuma dalībnieka pieredzi.

Transkripts. Tā kā IFA mērķis vispirms ir analizēt dalībnieka vēstītā satura jēgu, transkriptā jāparādās visiem vārdiem, ko ir teicis jebkurš no intervijas dalībniekiem, un arī būtiskām neverbālām reakcijām (Smith, Larkin, & Flowers, 2009). Pētnieka transkribētā intervija ļāva dziļāk iepazīt dalībnieka teikto un nepalaist garām būtiskas nianšes. Intervijas transkribēšana bija laikietilpīgs process, taču tas deva iespēju iedziļināties dalībnieka teiktajā. Vairākkārtēja klausīšanās un precīza pierakstīšana atklāja intervijas nianšes un sniedza kopējo priekšstatu par intervijas gaitu. Līdzīgi kā pēc intervijas, arī pēc transkribēšanas pētnieks pierakstīja pirmos iespaidus par interviju un arī sākotnējos pieņēmumus par dalībnieka teikto, ieliekot tos “iekavās”, lai tie netraucētu analīzes procesam, bet vēlāk pie tiem varētu atgriezties. Datorrakstā izveidotā transkripta lapa tika sadalīta trīs kolonnās, transkripta tekstu ievietojot vidējā kolonnā, bet malējās atstājot sākotnējiem komentāriem un tēmām. Šādā veidā transkripts tika izprintēts un iesiets ērtākai transkripta analīzei, beigās pievienojot tukšas lapas nepieciešamiem pierakstiem. Transkripta lapas un rindas tika numurētas, lai aprakstot iegūtos datus veidotu precīzākas atsauces uz dalībnieka teikto. Nākošajā nodaļā atspoguļotie datu apstrādes soļi, sākotnējie pieraksti un iznirstošo tēmu pieraksti tika veikti rakstiski ar roku, tādējādi palielinot kontaktu ar tekstu un veidojot ciešāku sadarbību starp pētījuma dalībnieku un pētnieku.

Datu analīze *Data analysis*

Šajā raksta nodaļā tiks aprakstīta pētījuma datu analīzes fāze. Kvalitatīva datu analīze nav tikai tehniska procedūra, jo kvalitatīvs pētījums kopumā prasa unikālu kvalitatīvu uzstādījumu un pasaules redzējumu (Wertz et al., 2011). Turpmāk sekos IFA sešu soļu izklāsts (Smith, Larkin, & Flowers, 2009), kas tiks ilustrēts ar konkrēta pētījuma datiem. Detalizēts un viegli izsekojams datu analīzes soļu izklāsts ir viens no pamatprincipiem, kas ļauj nodrošināt kvalitatīvā pētījuma zinātnisko stiprumu.

1.solis. Datu vairākkārtēja lasīšana

Šī soļa mērķis ir iegremdēties oriģinālajos datos, pievērsties pētījuma dalībniekam. Lai iekļūtu dalībnieka pasaulē, jāizvairās no ātras, paviršas lasīšanas un datu apkopošanas. Pētnieks sāk procesu ar rakstisku pašrefleksiju, kas ļauj apzināties un raksturot savus aizspriedumus un pieņēmumus, lai varētu distancēties no tiem, neietekmējot pētījuma datus. Pētnieks distancējas no savas iepriekšējās pieredzes, lai ar svaigu skatījumu pievērstos pētāmai parādībai. Lai izprastu dzīves pieredzes būtību vai struktūru no pētāmā viedokļa, pētniekam uz laiku ir jāatsakās no personīgās attieksmes vai uzskatiem par doto parādību. Īslaicīgi apspiežot uzskatus, pastiprinās apziņas darbība, kas ļauj pētniekam intuitīvi izjust vai saskatīt parādības būtību.

Transkripta vairākkārtēja pārlesīšana ļāva izsekot intervijas dziļumam, jēgpilnajām vai pretrunīgajām vietām, ieraudzīt datus specifisko un kopīgo. Tā kā transkripciju veica pats pētnieks, tas palīdzēja labāk izprast teikto un aptvert kopējo intervijas plūdumu no sākuma līdz beigām. Svarīga bija sākotnējo pētnieka pārdzīvojumu, pirmo sajūtu par transkriptu pierakstīšana tūlīt pēc transkribēšanas, lai to "ieliktu iekavās". Tas ļāva atbrīvoties no tūlītējiem priekšstatiem, pārliecībām un pārdzīvojumiem, tomēr fiksējot tos, lai vēlāk pie tiem varētu atgriezties.

2.solis. Sākotnējie pieraksti

Šis ir visdetalizētākais un laikietilpīgākais analīzes solis, kur pētnieks pievēršas datu semantiskajam saturam un valodas lietojumam. Ar atvērtu prātu ir jāidentificē pētījuma dalībnieka izpratnes, izteikšanās un domāšanas raksturīgos veidus attiecībā uz pētījuma jautājumu. Svarīgi veikt sīku analīzi, izvairoties no virspusējas lasīšanas. Izpētes centrā vajadzētu būt aprakstoša veida komentāriem, kas ir saistīti ar tēmu. Interpretatīvi pieraksti palīdz izprast dalībnieka pasauli, lai atklātu apslēptus jēdzienus. Jāveic teksta detalizēta analīze un jākomentē līdzības, atšķirības, saiknes un pretrunas, iesaistoties dialogā ar katru teksta rindiņu, lai saprastu, ko tas nozīmē pētniekam un pēc tam, ko tas nozīmē dalībniekam.

Intervijas transkriptā pētnieka pieraksti tika veikti labās puses kolonnā un iznirstošās tēmas kreisās puses kolonnā. Dažāda veida komentāri tika rakstīti ar dažādas krāsas pildspalvām – aprakstošie komentāri ar melnu (šajā rakstā – kursīvā), lingvistiskie komentāri ar zaļu un konceptuālie komentāri ar sarkanu krāsas tinti (šajā rakstā – treknrakstā).

Aprakstošie komentāri:

Aprakstošie komentāri attiecas uz to, ko pētījuma dalībnieks runā. Tiek komentēta pētījuma dalībnieka sarunas tēma un saturs – par ko pētījuma dalībnieks runā, atslēgvārdi dalībnieka lietotajām frāzēm un skaidrojumiem, fiksējot objektus un domas, kas strukturē dalībnieka pasauli. Kā redzams

1. tabulā, konkrētā transkripta fragmentā komentāri izceļ to, ka dalībnieks bieži piemin ģimeni. Ar laiku atklāsies dalībnieka jēga, kādu viņš piešķir ģimenei.

1.tabula. Aprakstošie komentāri
Table 1 Descriptive comments

Iznirstošās tēmas	Transkripta teksts	Aprakstošie komentāri
	... <i>Tad ir uztraukumi, ka kaut kas varētu notikt ļoti... ar to bērnu. (.4.) Nu, principā, jā, tā arī tas ir, kaut kā sākotnēji visu laiku jātiek galā, lai ģimenē būtu tas prieks, satiecība un lai ... lai neizšķīst tā ģimene, jo citādi būs ... Nāks vēl sieva, tikai raudās, tu tikai ignorēsi, sēdēsi un beigās nekas nenotiks un tā ģimene, nu, izjūk principā...</i>	Uztraukums, ka kaut kas var notikt Nepieciešamība tikt galā Nepieciešamība saglabāt ģimeni Doma par ģimenes izjukšanu

Lingvistiskie komentāri:

Lingvistiskie komentāri ir par to, kā pētījuma dalībnieks runā. Šie komentāri pievēršas dalībnieka valodas specifikai, valodas lietojumam, veidam kā tiek izpausts saturs un jēga. Jāpievērš uzmanība vietniekvārdiem, pauzēm, smiekliem, atkārtotāšanās, tonim, runas plūdim, stostīšanās utt. Īpaši spēcīgas ir metaforas, jo tās apvieno aprakstošo un konceptuālo materiālu.

Analīzes fragmentā (skat. 2. tabulā) var novērot, ka dalībnieks izvairās no apzīmētājiem. Lai gan veikt globālas interpretācijas no šī īsā piemēra būtu pārāgri, tomēr tas ļauj pamanīt detaļas, kas sākotnēji netika pamanītas un paver iespēju uzdot jautājumus par to nozīmi un, iespējams, veidu, kā dalībnieks ataino savu pasaules redzējumu.

2.tabula. Lingvistiskie komentāri
Table 2 Linguistic comments

Iznirstošās tēmas	Transkripta teksts	Lingvistiskie komentāri
	... <i>Tad ir uztraukumi, ka kaut kas varētu notikt ļoti... ar to bērnu. (.4.) Nu, principā, jā, tā arī tas ir, kaut kā sākotnēji visu laiku jātiek galā, lai ģimenē būtu tas prieks, satiecība un lai ... lai neizšķīst tā ģimene, jo citādi būs ... Nāks vēl sieva, tikai raudās, tu tikai ignorēsi, sēdēsi un beigās nekas nenotiks un tā ģimene, nu, izjūk principā....</i>	Izvairās no apzīmētāja kaut kam sliktam...pēc tam pauze Izvairās no apzīmētāja kaut kam sliktam Runā par sevi otrajā personā

Konceptuālie komentāri:

Konceptuālie komentāri ir interpretatīvi komentāri par to, ko dalībnieka teiktais varētu nozīmēt. Komentāri tiek rakstīti jautājumu formā. Daži jautājumi var nekur nevest, daži vedinās veikt dziļāku konceptualizāciju, bet daži var vest atpakaļ pie datiem un sniegt dziļas un būtiskas atbildes. Hipotētiski konceptuāli jautājumi var vest tālāk par pētījuma dalībnieka pateikto. Tie nekonstatē, bet atver iespējamo jēgu. Kā redzams 3. tabulā, tie virzās tālāk par aprakstīto un atbildes var aizvest tālu prom no teksta, bet ir būtiski, lai tie balstītos uz transkripta tekstu. Jāveido dialogs starp pētnieka sākotnējo un jauno izpratni par pētāmo un jākontrolē, lai analīze būtu par intervējamo nevis pētnieku. Pētījuma dalībnieki cenšas izprast savu pasauli, pētnieks cenšas izprast to, kā pētījuma dalībnieki cenšas izprast savu pasauli (Smith & Osborn, 2008).

3.tabula. **Konceptuālie komentāri**
Table 3 **Conceptual comments**

Iznirstošās tēmas	Transkripta teksts	Konceptuālie komentāri
	<p>...<u>Tad ir uztraukumi, ka kaut kas varētu notikt ļoti... ar to bērnu. (.4.)</u> <u>Nu, principā, jā, tā arī tas ir, kaut kā sākotnēji visu laiku jātiek galā, lai ģimenē būtu tas prieks, satiecība un lai ... lai neizšķīst tā ģimene, jo citādi būs ... Nāks vēl sieva, tikai raudās, tu tikai ignorēsi, sēdēsi un beigās nekas nenotiks un tā ģimene, nu, izjūk principā....</u></p>	<p>Vai tas apdraud ierasto dzīvi? Vai bail no notikumiem, kas apdraud bērnu? Vai tas ir par bailēm netikt galā ar emocijām? Ar ko jātiek galā, lai ģimenē būtu satiecība? Vai tas ir par bailēm, ka ģimene izjūks?</p>

Pirmais un otrais IFA datu analīzes solis viens otru papildina. Būtu lietderīgi izmantot dekonstrukciju, lai ienestu dalībnieka jēgu. Ieteicams laiku pa laikam lasīt rindkopu atpakaļgaitā, lai izvairītos no virspusējas lasīšanas. Jānodrošina nemitīgs pārskats pār sākotnējiem pierakstiem. Nevar noslēgt procesu, kamēr nav pierakstīts viss, kas atklājies analīzes procesā. Tekstā var papildus pasvītrot to, kas liekas svarīgs, un pierakstīt, kāpēc tas likās svarīgs.

3.solis. “Iznirstošo” tēmu attīstība

Šajā solī pētnieka uzdevums ir samazināt detaļu apjomu, strādājot ar piezīmēm nevis pašu transkriptu, analizēt sākotnējos pierakstus, lai identificētu tēmas, pievērstos atsevišķiem transkripta fragmentiem. Kaut arī intervijas viengabalainība tiek izjaukta, kļūstot par atsevišķu daļu jeb tēmu kopumu, beigās šīs daļas tiek apvienotas citā veselumā – pētījuma aprakstā.

Cilvēka faktors ir kvalitatīvā pētījuma un analīzes lielākā priekšrocība un fundamentāls trūkums (Patton, 1990). Katra analīzes stadija attālinās no dalībnieka un iekļauj analizētāju, jo analīzes rezultāta ieguvei nepieciešama abu piepūle. Cilvēka darbība, izpratne vai pieredze prasa, lai cilvēks pats interpretē šo darbību vai pieredzi pētniekam un tad pētniekam ir jāinterpretē cilvēka sniegtais skaidrojums (Pipere, 2011).

Iznirstošās tēmas parasti tiek formulētas kā frāzes, kas izsaka komentāru psiholoģisko būtību. Tās ir pietiekami piezēmētas un pietiekami abstraktas, lai tās būtu konceptualizētas psiholoģijas kontekstā. Ir jākoncentrējas uz būtiskā atklāšanu, bet tajā pat laikā ir jāļaujas visa teksta ietekmei. Tādējādi īstenojas hermeneitiskais cikls, kurā daļas tiek saistītas ar kopumu. Tēmas ne tikai atspoguļo dalībnieka vārdus un tēmas, bet arī analītiķa interpretāciju, tādā veidā iemiesojot datu un to interpretācijas sinerģiju.

4.tabula. Iznirstošās tēmas
Table 4 Emergent themes

Iznirstošās tēmas	Transkripta teksts	Sākotnējie komentāri
Uztraukums par nākotni Biedējošā nākotne Biedējošās emocijas Atbildība par ģimenes. pozitīvajām emocijām. Neziņa par nākotni Bailes no sievas emocijām Bailes netikt galā Ģimenes saglabāšana	...Tad ir uztraukumi, ka kaut kas varētu notikt ļoti... ar to bērnu. (.4.) Nu, principā, jā, tā arī tas ir, kaut kā sākotnēji visu laiku jātiek galā, lai ģimenē būtu tas prieks, satiecība un lai ... lai neizšķīst tā ģimene, jo citādi būs ... Nāks vēl sieva, tikai raudās, tu tikai ignorēsi, sēdēsi un beigās nekas nenotiks un tā ģimene, nu, izjūk principā....	Par uztraukumu, ka kaut kas var notikt Vai tas apdraud ierasto dzīvi? Vai bail no notikumiem, kas apdraud bērnu? Izvairās no apzīmētāja kaut kam sliktam...pēc tam pauze Ar ko jātiek galā, lai ģimenē būtu satiecība? Nepieciešamība tikt galā Vai tas ir par bailēm, ka ģimene izjuks? Izvairās no apzīmētāja kaut kam sliktam Nepieciešamība saglabāt ģimeni Vai tas ir par bailēm netikt galā ar emocijām? Runā par sevi otrajā personā Doma par ģimenes izjukšanas Vai tas ir par bailēm, ka ģimene izjuks?

4.solis. Tēmu kopas

Iepriekšējos soļos pētnieks ir izveidojis un hronoloģiski (parādīšanās secībā) sakārtojis tēmas. 4. solī ir jāizveido tēmas apkopjošās “kartes” vai “shēmas”,

integrējot jēgas vienības vienotā izpratnē par dalībnieka pieredzes struktūru (Giorgi, 1985).

Tiek meklēta tēmu savstarpējā saistība, konkrētas tēmas apvienojot plašākās tēmās, izskatot tēmu sarakstu un meklējot sakarības starp tām. Galvenās tēmas ir līdzīgu, bet tomēr daļēji atšķirīgu tēmu kopa ar plašākiem nosaukumiem. Šajā solī ir iespējams atgriezties pie transkripta un vēlreiz pārvērtēt atrastās tēmas. Tiek meklēti veidi, kā radīt struktūru, kas ļauj norādīt uz visiem svarīgākajiem aspektiem dalībnieka stāstā.

Zemāk atspoguļots pētniekam pieņemamākais atklāto tēmu saistības veids. Balstoties uz tēmu sarakstu hronoloģiskā secībā tika izveidotas saistītas tēmu kopas. Dažas tēmas var izcelt kā “magnētus”, kas pievelk sev klāt citas tēmas (skat. 5.tabulu).

5.tabula. *Tēmu kopas*
Table 5 *Clusters of related themes*

Iznirstošās tēmas hronoloģiskā secībā	Tēmu kopas
Uztraukums par nākotni	Biedējošā nākotne
Biedējošā nākotne	Uztraukums par nākotni
Biedējošās emocijas	Biedējošā nākotne
Atbildība par ģimenes pozitīvajām emocijām	Neziņa par nākotnei
Neziņa par nākotnei	Apdraudošās emocijas
Bailes no sievas emocijām	Biedējošās emocijas
Bailes netikt galā	Atbildība par ģimenes pozitīvajām emocijām
Ģimenes saglabāšana	Bailes no sievas emocijām
	Bailes netikt galā
	Ģimenes saglabāšana
	Atbildība par ģimenes pozitīvajām emocijām
	Ģimenes saglabāšana

5.solis. Nākamo pētījuma dalībnieku iesaistīšana

Pēc pirmo četru soļu veikšanas pētījumā tiek iesaistīts nākamais pētījuma dalībnieks. Pētnieks telefoniski sazinās ar nākamo pētījuma dalībnieku, vienojas par intervijas vietu un laiku un atkārtoti visu procesu līdz nākamā pētījuma dalībnieka iesaistīšanai. Fenomenoloģiskā pētījuma izlasē iesaka iesaistīt vismaz sešus pētījuma dalībniekus (Morse, 1994). Pastāv uzskats – intervijas ar diviem līdz 10 cilvēkiem varētu nodrošināt datu piesātinātību (Boyd, 2001). Citi autori iesaka intervijas ar pieciem līdz 25 indivīdiem, kuriem ir pētāmās parādības pieredze (Polkinghorne, 1989). IFA pētījumu izlase parasti ir neliela, literatūrā var atrast pētījumus pat ar vienu dalībnieku (Smith & Eatough, 2006), bet ir arī pētījumi, kuros iesaistīti pat 64 dalībnieki (Cater & Coleman, 2006). Pētījuma

dalībnieku skaits ir pamatā atkarīgs no pētījuma mērķiem, pētnieka resursiem un atsevišķu gadījumu datu bagātīguma. Ņemot vērā pētījumam paredzēto laiku un resursus kā arī pētījuma jautājumus un iespējamo dalībnieku skaitu pētījums par tēvu pieredzi ar bērnu paliatīvajā aprūpē varētu iekļaut 6 – 10 dalībniekus. Uzsākot sadarbību ar katru nākamo pētījuma dalībnieku, cik vien tas ir iespējams, līdz šim atklāto un iepazīto vajag “ielikt iekavās” un katra dalībnieka pieredzi atklāt no jauna.

6.solis. Vienojošās tēmas starp dalībniekiem

Šajā datu apstrādes solī tiek meklētas visiem pētījuma dalībniekiem kopīgās tēmas. Tas var nedaudz atgādināt 4. soli, taču šeit kopīgās tēmas tiek meklētas nevis viena dalībnieka intervijā, bet visu izanalizēto pētījuma dalībnieku datus. Kāda pētījuma dalībnieka tēma var vairāk izgaismot cita dalībnieka iezīmēto tēmu. Pētnieka mērķis ir reducēt individuālo parādības pieredzi līdz tās universālās būtības aprakstam, vācot datus no indivīdiem ar konkrētās parādības pieredzi un izveidojot visu indivīdu pieredzētā būtības integrētu aprakstu par to, ko un kādā veidā ir pieredzējuši pētījuma dalībnieki (Moustakas, 1994). Šajā posmā tiek veidota tabula ar tēmu kartēm un meklēts, kā tās iekļaujas un papildina viena otru. Tabulā tiek atzīmēts gan konkrētā dalībnieka tēmu karte, gan transkripta lapaspuse un rinda, kura ilustrē doto tēmu. Tādējādi veidojas visu dalībnieku vienots apraksts par pētījuma jautājumu. Notiek sistemātiskas tēmu tabulas izstrāde, vizuāli atspoguļojot apakštēmu un galveno tēmu struktūru. Seko analizēto tēmu ietveršana rakstiskajā atskaitē, katru tēmu rūpīgi aprakstot un ilustrējot ar precīziem citātiem no interviju transkriptiem. Katram piemēram būtu skaidri un pietiekami jāilustrē tēmu. Atskaite satur pētnieka interpretāciju un izpratni par to, ko dalībnieki ir teikuši.

Secinājumi Conclusions

Kā liecina literatūras analīze un empīriskā pētījuma pieredze, lai gūtu izpratni par tēvu pieredzi ar bērnu paliatīvajā aprūpē vispiemērotākā ir kvalitatīva pētījuma stratēģija. Kvalitatīvais psiholoģiskais pētījums var tikt uzskatīts par iesaistīšanos datu, kas nesatur skaitļus, vākšanā un analīzē, lai sniegtu aprakstus un iespējamus skaidrojumus par to, kā cilvēki veido dažādu notikumu pieredzes jēgu. No vairākiem kvalitatīvā pētījuma dizainiem kā piemērotākais tēvu unikālās pieredzes izpētei tika izvēlēts tieši fenomenoloģisks pētījums, jo tas ir piemērots dzīvās pieredzes jēgas izpētei un to lieto jomās, kas ir maz pētītas. Kā visatbilstošākā kvalitatīvo datu analīzes metode ir izraudzīta tieši IFA, jo tā ļauj izpētīt, kā cilvēki rod savas pieredzes jēgu. Aizsākot fenomenoloģisku pētījumu par tēvu pieredzi ar neizārstējami slimu bērnu, ir

nepieciešams noskaidrot IFA lietošanas metodoloģiskos aspektus. Šajā rakstā IFA ir aprakstīta secīgi, ar reāla pētījuma piemēriem ilustrētu soļu veidā, kas piedāvā lasītājiem retu iespēju iepazīt šīs pieejas praktisku pielietojumu veselības psiholoģijas jomā. Veicot IFA soļus, aprakstot tos un iesaistoties refleksijā, var secināt, ka šī kvalitatīvā datu analīzes metode nav tikai tehniska darbība. Tā prasa īpašu pētnieka pozīciju, veidojot sadarbību ar pētījuma dalībnieku, kā arī pētnieka fenomenoloģisku orientāciju saistībā ar dalībnieka centieniem atklāt savas dzīvās pieredzes jēgu un pētījuma virzību no aprakstošā uz interpretatīvo skatījumu. Tēvu pieredzes ar neizārstējami slimu bērnu pētījuma turpinājumā tiks iesaistīti nākamie pētījuma dalībnieki, meklētas kopējās tēmas un tiks veidots datu apraksts atbilstoši IFA datu aprakstīšanas prasībām, ilustrējot tēmas ar konkrētiem pētījuma dalībnieku izteikumiem no interviju transkriptiem.

Summary

Phenomenological research is increasingly used in the world in order to describe, explain and understand unique health and disease-related life experiences in the field of health psychology. As the most suitable qualitative research design for studying fathers experiences with a severely ill child, was chosen phenomenology with Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) (Smith, 1996) as data analysis method. In this article, using the parts from the first research participant's transcript, six steps of the IPA data analysis were described based on book "Interpretative Phenomenological Analysis" (Smith, Larkin, & Flowers, 2009). The following steps of IPA were described in the article: Reading and rereading, Initial coding including descriptive, linguistic and conceptual comments, Developing emergent themes, Searching for connections across emergent themes, Moving to the next case, and Looking for patterns across cases. Performing, describing and reflecting on the steps of IPA, it can be concluded that this qualitative data analysis method is not just a technical operation. To a much greater extent, it requires a special researcher position in collaborating with the research participant, as well as the phenomenological stance of the researcher towards the participant's efforts to discover the meaning of his/her life experience, and directing the research from descriptive to interpretative, thus engaging in the discovery of the meanings of the research participant.

Literatūra References

- Boyd, C.O. (2001). Phenomenology. The method. In P.L. Munhall (Ed.), *Nursing research: A qualitative perspective* (3rd ed., pp. 93–122). Sudbury, MA: Jones and Bartlett.
- Cater, S., & Coleman, L. (2006). 'Planned' teenage pregnancy: Views and experiences of young people. *Education and Health*.

Zuitiņš et al., 2019. *Interpretatīvās fenomenoloģiskās analīzes pielietojums paliatīvā aprūpē esoša bērna tēvu pieredzes izpētē*

- Creswell, J.W. (2006). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. California: Sage Publications.
- Donalek, J.G. (2004). Demystifying nursing research: Phenomenology as a qualitative research method. *Urologic Nursing*, 24, 516-517.
- Geertz, C. (2000). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Giorgi, A. (Ed.). (1985). *Phenomenology and psychological research*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology*. Pearson Education Ltd.
- Mārtinsons, K., Pipere, A., & Kamerāde, D. (Red.) (2016). *Pētniecība: Teorija un prakse*. Rīga: Raka.
- Morse, J. (1994). Emerging from the data: The cognitive processes of analysis in qualitative inquiry. In J. Morse (Ed.). *Critical issues in qualitative research methods* (pp. 23-43). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. New Bury Park, CA: Sage Publications.
- Peat, G., Rodriguez, A., & Smith, J. (2018). *Interpretive phenomenological analysis applied to healthcare research*. *Evidence-Based Nursing*, 22(1), 7-9.
- Pipere, A. (2011). Datu analīze kvalitatīvā pētījumā. No: K. Mārtinsons, A. Pipere (Red.). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: Raka.
- Polkinghorne, D.E. (1989). Phenomenological research methods. In R.S. Valle & S. Halling (Eds.), *Existential-phenomenological perspectives in psychology: Exploring the breadth of human experience* (pp. 41-60). New York: Plenum Press.
- Smith, J.A. (1996). Beyond the divide between cognition and discourse: Using interpretative phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and Health*, 11, 261-271.
- Smith, J.A., & Eatough, V. (2006). Interpretative phenomenological analysis. In G.M. Breakwell, S. Hammond, C. Fife-Schaw, & J.A. Smith. (Eds.), *Research methods in psychology* (3rd ed.). London: Sage.
- Smith, J.A., & Osborn, M. (2008). Interpretative phenomenological analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (2nd ed., pp.53-80). London: Sage.
- Smith, J.A., Larkin, M., & Flowers, P. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, method and research: understanding method and application*. London: Sage.
- Wertz, F.J., Charmaz, K., McMullen, L.M., Josselson, R., Anderson, R., & McSpaden, E. (2011). *Five ways of doing qualitative analysis*, New York; The Guilford Press.
- Willing, C. (2008). Discourse analysis. In J.A. Smith (Ed.). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (pp. 160-185). London: Sage Publications.
- Wolfe, J., Hinds, P., & Sourkes, B. (2011). *Textbook of interdisciplinary pediatric palliative care*. Saunders.
- Zuitiņš, J., Pipere, A., & Sudraba, V. (2018). Fenomenoloģiskās pieejas izvēle dzīves pieredzes izpētei: metodoloģiskais salīdzinājums. *Sabiedrība. Integrācija. Izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, Vol. 7*, (pp. 307-319). Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.